

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
POPORULUI ROMÂN.

Nr. II.

Martie — Aprilie.

1906.

PASTELELE LUI ALECSANDRI.

Conferență ținută în sala „Muzeului Asociațiunii“ din Sibiu în 1 Aprilie 1906
de

Sebastian Stanca.

Tot din acest loc ați avut prilejul în ciclul trecut de conferențe să auziți rostindu-se cuvinte frumoase și pline de elogii la adresa cântărețului gingășiei și al frumseților naturii, pe care și eu mi l-am ales ca să vă opăcesc pe câteva momente asupra unei părți a activității lui, care a rămas neamintită, și care constituie una din paginile cele mai frumoase ale poeziilor bardului dela Mircești. Aceste sunt pastecele. Ele ne dau poate mai limpede ca oricare capitol al activității lui Alecsandri, cea mai clară oglindă a sufletului autorului lor. În minunatele tablouri, ce ni-le prezintă cetim limpede păsurile atât de senine ale poetului. Aceste pastecele ne povestesc despre seninătatea, dragostea de viață, iubirea nemărginită față de frumsețile sublimei naturi, despre simțirile gingașe ale sufletului pururea încălzit de cel mai strălucitor idealism și optimism al poetului. Ele ne mărturisesc, că sunt toate mărgăritare smulse din bogăția sufletului autorului lor și în ele e întrupată toată gingășia unor sentimente, cari nu se pot nutri decât la sânul admirației pentru tot ce e frumos, nobil și sublim.

Feți gingași ai primăverii sunt aceste poezii, căci cetindu-le te răpesc, îți amețesc sufletul și cu muzica lor dulceagă te fură în acele regiuni, unde nu sunt decât lucirile senine.

Delicate îți par ca ghiociei primăverii, cari abiă răsăriți pier, ca picăturile de rouă, cari se resfață furând cele mai minunate colori din tremurul razelor soarelui, dar o lină adiere de zefir spulberă tot jocul fantastic al acestor diamante.

Așa sunt pastelele lui Alecsandri, a căror gingășie îți este teamă să o atingi nu cumva să turburi drăgălășia, cu care îți impresoare sufletul.

De aceea le-a și dat însuș autorul lor numele de „pastele“, numire împrumutată din pictură, unde pastel înseamnă tablou lucrat cu colori de pulbere fină, cari tablouri reclamă muncă și îngrijire extraordinară, pentru că o mică alterare ruinează întreg productul.

În împărăția poeziei pastelele sunt còpii de pe natură, mici spicuri din mulțimea fără hotare a mărgăritarelor naturii. Sufletul poetului încălzit de cele mai nobile emoții, vede în cele mai mici și neînsemnate manifestații ale naturii, pe cari nemuritorul laic le privește cu oarecare nepăsare, o înțelepciune și armonie ideală, gândul i-se avântă prin mândri curcubeii și sufletul nobil înfrățit cu avântul talentului dau puțință graiului să exprime prin cuvinte taina frumseților acestora, pe cari noi, poporul laic, nu le știm gustă numai ca un complex, numai ca o frumseță generală sub numele: natură.

Natura, această scriptură sfântă a dumnezeirii, care răpește cu farmecele sale pe tot călătorul acestei existențe vremelnice a încătușat în mreșile sale poate mai mult ca pe oricare pe Alecsandri.

Natura l-a făcut cântăreț al dorului, bardul libertății și al avântului, poetul florilor și-al iubirii.

Dela sânul acestei naturi, care l-a robît atât de mult culege el mărgăritarele pastelelor sale, cari nu sunt alta decât cântece de preamărire la adresa naturii.

Dacă Alecsandri a nutrit o iubire atât de mare față de natură, se înțelege de sine, că haina în care ne-o prezintă e o haină de mătasă presărată cu diamante. La Alecsandri natura în toate amănuntele ei ni-se prezintă în colorile vie ale puterii și dragostii de viață, ale vigoarei și seninătății june. Lui Alecsandri îi place să întrupeze natura într'o femeie tină, o Ileană Cosinzeană, care primăvara aduce pe pământ lumină caldă ce 'n inimă pătrunde și cu zimbetul ei drăgălaș deșteaptă flori și iarbă pe câmpii; vine aducând în poală toporași și ghiocci, însoțită de cocostârci și rândunele și cocoare călătoare. Vara umple holdele de popotul spicelor de aur, se scaldă în riul luciu ce se 'ncovoie sub copaci ca un balaur, șoptește florilor în taină blânde șoapte de iubire.

Iar iarna în bătaia razelor de căldură la gura sobii dorul i-se avântă departe înainte și un oftat i-se furișează pe buze după dulcea primăvară, o așteaptă cu nerăbdare, ca din cer să vie acea zină drăgălășă cu glasul aurit.

Iar când vine primăvara sufletul îi crește de bucurie:

Ah iată primăvara cu sânu-i de verdeață
 În lume-i veselie, amor, sperare, viață
 Și cerul și pământul preschimbă sărutări
 Prin raze aurite și vesele cântări.

Pământul însuș se simte fericit auzind tunetul de primăvară:

Văzduhul bubuește! . . . pământul desmorțit
Cu mii și mii de glasuri semnalului răspunde,
Și de asprimea iernei simțindu-se ferit,
De-o nouă 'ntinerire ferice se pătrunde.

La răsărit urare! urare la apus!
Un cârd de vulturi ageri, rotindu-se pe sus,
Se 'nalță, ca s'asculte mult vesela fanfară,
Ce buciună prin nouri frumoasa primăvară.

(*Tunetul.*)

Primăvara cu tot sbuciumul de viață nouă e terenul pe care se simte Alecsandri bine.

O dragoste sfântă nutrește Alecsandri pentru această primăvară.

Ea este idealul perfect al frumseții pentru Alecsandri. Soarele atunci lucește mai fermecător, șoaptele frunzelor atunci sunt mai dulci și dragostea florilor atunci e mai înfocată.

În toate manifestațiile naturii Alecsandri vede numai gingășie și delicată; veselie și blândeță primăvăritică caracterizează toate pastecele lui.

Nota aceasta de nevinovăție e întipărită pe toate pastecele. Iarna cu gerul ei năpraznic și cu viscolul, care frământă văzduhul, la Alecsandri e tot atât de senină ca și celelalte anotimpuri, pentru că lui îi place să culegă și din manifestațiile iernii tot părțile încălzite de raze de soare și scânteii de lumină.

Caii scutură prin aer sunătoarele lor salbe,
Răpind sania ușoară, care lasă urme albe.
Surugiul chiuește; caii sboară ca doi smei
Prin o pulbere de raze, prin un nour de scânteii.

Pe câmpia înălbită, netedă, strălucitoare
Să văd insule de codri, s'aud câni la vânătoare,
Iar în lunca pudruită cu mărunt mărgăritar
Salt'o veveriță mică pe o creangă de ștejar.

(*Sania.*)

Viscolul, gerul și înghețul iernii are la Alecsandri un caracter prea senin. Faptul acesta e cauzat de comparațiile domolitoare pe cari le aplică Alecsandri consequent. Astfel:

Gerul deși îl înzestreaază cu atributele aspru și sălbatic ni-l prezintă ca un flăcău care strânge în brațe lunca amorțită și ca pe o mireasă

o încunună dinspre zori
Cu'n vâl alb de promoroacă și cu țurțuri lucitori.

Pe cristalul înghețat gerul depune crini și roze ce cu drag le-a sărutat.

Viscolul vâjăe prin vijelie dar spulberă zăpada în valuri albe, ce trec în zăre ca nisipurile dese din pustiul african.

Lunca netedă strălucitoare tremură în pulbere de raze, nour de scânteii, e pudruită cu mărunt mărgăritar,

iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare un lan de diamante ce scârțăie sub picioare.

Toate aceste însușiri cu cari își dăruiește Alecsandri mozaicul său de tablouri domolesc asprimea factorilor iernii și în sufletul nostru și aceste scene de iarnă trezesc aceleași senzații senine, pe cari ni-le deșteaptă corii primăverii ori secerișul din miezul de vară.

Cu o predilecție caracteristică alege Alecsandri toate aceste scene senine și zimbitoare ale naturii. Întunerecul îl ocolește, căci de acesta se îngrozește. Noaptea îi place nu numai primăvara când e scurtă, când codrii „organele sonore“ au amuțit și munții, „altarele naturii“ dorm, când noaptea în vesmântul ei mohorit aprinde pe cer „mii de stele argintii“ iar luna, crăiasa nopții înecă văzduhul cu potopul de lumină feerică.

Lumina îi place, soarele eternul far dătător de viață, pe care îl numește: dulce soare, doritul soare, iubitul soare, — mișcare, viață, veselie; aceste sunt notele, pe cari le culege Alecsandri din natură și le imprimă pastelurilor sale.

Nu tot același caracter îl aflăm la poezii noștri mai tineri. St. Iosif ne prezintă natura în haina unei serioșități resignate, unei reverii duioase. La Iosif contemplarea naturii deșteaptă jale și dor după vremile trecute. Sosirea cocoarelor îl umple de duioșie.

Iosif spicuește din natură partea tristă, în toate amănuntele el vede decădița, pornirea spre peire și imprimă acestor produse un ton special de decepție.

E secetă — și de căldură
Pe câmp porumbul se *usucă*
Mor vitele în bățatură
Și norii vin ca să *se ducă*...

Țăranii 'n cărciumă s'adună
Pe câmp *abiă se mișcă* o turmă
Tânguitor talanga sună
Ciobanul a rămas în urmă,

Cu cotul răzimat în bătă
El *cată dus în depărtare*
Dar *seceta posomorită*
Se 'ntinde fără de *hotare*. (Pastel I.)

La Iosif natura e serioasă, gravă și plină de mister, pe când Alecsandri ne-o înfățișează pururea fluturând, gingașă și zimbitoare. În schimb însă întâlnim la Iosif în contemplația naturii mai multă psihologie, sentimente ce vorbesc la inimă cu un fond puternic și original.

Seninătatea lui Alecsandri și psihologia lui Iosif le găsim apoi întrunite la măestrul Coșbuc.

Cel mai natural și nesilit ton câmpenesc tradează pe acest poet trăit în copilăria sa la țară, o naivitate de sentiment și expresie fără păreche, împreună cu o gingășie naturală și caracteristică națiunii noastre și toate aceste sunt redată într'o limbă compusă din locuții, imagini și întorsături de frasă din graiul popular.*)

*) G. Evolcean: G. Cosbuc. Convorbiri literare 1894 pag. 958.

Iat'o! Plină, de spre munte	Ca un glas domol de clopot
Ese luna din brădet	Sună codrii mari de brad;
Și se 'nalță 'ncet încet	Ritmice valurile cad,
Gânditoare ca o frunte	Cum se sbate 'n dulce ropot
De poet.	Apa 'n vad.

Dintr'un timp și vântul tace;
 Satul doarme ca 'n mormânt —
 Totu-i plin de Duhul sfânt:
 Liniște 'n văzduh și pace
 Pe pământ.

(Noapte de vară).

Simțim cum noaptea înaintează încetul cu încetul, cum liniștea crește pânăce totul culminează cu

Totu-i plin de Duhul sfânt
 Liniște și pace pe pământ.

Deși ne predispune spre melancolie, poetul nostru nu se simte singur ca d. e. Eminescu, căci tot e plin de Duhul sfânt și pentru el noaptea nu-i un pustiu melancolic, ca pentru Eminescu sau Iosif, ci o dorință dulce de a se odihni de ostenelele zilei, pentru a le reîncepe în dimineața următoare. *)

Și mai multă putere de expresie ne îmbie poetul *nostru*, cântărețul dorurilor noastre: Oct. Goga. Acesta vede în natură un soț de suferință, un tovarăș care împărtășește tot sbuciumul sufletului său:

„Din funduri de peșteri vin umbre șirag
 Și-ascultă durerea cântării
 De patima doinei și umbrele mor
 Cu lacrimi plâng genele zării
 Și doina se zbate și frunzele plâng
 Și codrul prelung se 'nfioară.
 Când iată prin neguri cu sârg străbătând
 O rază solie pogoară:
 Deschideți larg poarta cărunților brazi
 Să vie 'mpăratul măririi,
 Să mângăie jalea nestânsului dor
 Să 'mpace durerile firii.

Abstrăgând dela personificarea atât de măreață a zorilor ce vin din câmpiile mohorâte ale văzduhului, natura aci întrupată simte și tâlmăcește jalea nestânsului dor și durerea, ce paște sufletul poetului.

Și poate la nici unul din poeții noștri nu e interpretată natura atât de viu, la nici unul nu e stăpânită această personificare a naturii de un sentiment atât de puternic și de o putere de acțiune atât de extraordinară.

Jeluirea dorurilor sale poetul nostru tot cu natura o împarte.

Când rătăcind bătrâne codru
 Ajung la sânul tău de tată
 La poarta 'mpărășii tale
 Plec fruntea mea înfierbântată,

*) Idem p. 961.

Eu simț că 'n lung șirag de lacrimi
 Să sfarm'al genei mele tremur
 Și ca un făcător de rele
 La poarta ta eu mă cutremur.

Poetul însuș dela natură și-a învățat cetluirea artei sale, căci zice:

Veniți să 'ngenunchem cu toții
 Pământul negru-i vechiul nostru tată
 La sânul lui să râdem și să plângem
 Cu sufletul și inima curată,
 Să fim copiii iscusiți ai firii
 Să învățăm din sfânta ei cântare
 Și să asculte sufletele noastre
 Mult înțeleapta firii îndurare.

*

Alecsandri e romantic. El a eșit din școala trubadurilor francezi ai veacului trecut, cari se emancipaseră de sub cătușile rigide ale clasicizmului și au enunțat o libertate fără hotară în concepțiile artei. Baza romanticizmului în această tendință spre deplină libertate, care devenise îndeosebi în Franca o puternică școală de renaștere, eră natura în divina ei simplitate.

Natura cu inspirația și farmecul ei sănătos a dat naștere acestui curent inconștient, încă în vremuri depărtate, prin sec. XII și XIII când trubadurii călători purtau poezia dragostii și a farmecilor naturii din sat în sat în cântecele lor persecutate de pedanteria și prostia călugărilor francezi și germani legați orbiș de glia hotarălor în cari se mișcă poezia greacă și latină. Poezia trubadurilor însă cu toate aceste persecuții și anateme aveă trecere la popor, pentrucă eră plină de farmec și sănătate naturală și poporul care numiă această poezie „floarea iubirii“ a susținut-o în mod latent secole dearândul făcându-i loc tot mai larg la vetrele sale, pânăce curentul sănătos a ajuns să rupă zăgazurile și cătușile clasicizmului. Poeții francezi ai veacului trecut în frunte cu Mistral, duc acest curent de reinviere la isbândă.

Convingerea tuturor aderenților acestui curent eră, că: „Artele și literatura n'au speranță de vieață decât acolo, unde-și trag originea din însăș tulpina popoarelor; altmintrelea ele nu sunt decât niște plante exotice, cari la cel dintâiu vânt ori îngheață ori se usucă. Ca să avem o artă și o literatură națională, trebuie ca ele să fie cu societatea, cu credințele, cu obiceiurile, într'un cuvânt cu trecutul nostru.“ (Cogălniceanu)*).

În această școală ș-a agonisit și Alecsandri nutremânt spiritual. Încălzit de ideile romanticizmului cu o sfântă venerație pentru frumsețile naturii, simbolul dragostii de vieață și a bunătății, se întoarce Alecsandri în țară și aci descopere tezaurul frumseșilor poetice, bogăția expresiei naturale isbucnite din adâncul inimii poporului.

*) „Transilvania“ 1905 p. 31.

Terenul erà deci pentruca romanticul Alecsandri să ajungă la gloria unei strălucite isbânde.

Alecsandri pornește pe o cale nouă, pe calea poeziei populare naționale, care este adevărata cale corăspunzătoare și accesibilă spiritului unui popor. Poezia lui e ruptă din sufletul poporului, estetica poporului îmbrăcată într'un lirism dulce dau poeziilor lui farmecul care străbate la inima poporului, căruia îi cântă.

Și aceasta e caracteristica principală a poeziilor lui; Alecsandri e poet popular național.

„Dacă este — ziceà Alecu Ruso în 1855 — ca neamul românesc să aibă și el o limbă și o literatură, spiritul public va părăsi căile pedanților și se va îndreptă la izvorul adevărat: la tradițiile și obiceiurile pământului unde stau ascunse încă și formele și stilul și limba“. *)

Alecsandri a priceput și a fost pătruns de acest adevăr.

„Mie mi-e drag Românul, zice el, și știu prețui bunătățile cu care l-a dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc și să-l ascult, căci el e simplu și frumos în înfățișarea lui; căci e curat, înțelept, vesel și poetic în graiul său«.

Această iubire l-a făcut pe Alecsandri să se inspire din tradițiile și obiceiurile pământului, să străbată munții și câmpiile pentru a culege roadele muzei populare, mitologie și adevărata limbă românească. El iubiă poporul român așa cum numai un poet știe iubi. **)

Iubirea aceasta pentru popor, acest caracter național român e eclatant întipărit și pastelelor sale. Alecsandri se transpune în spiritul poporului, îi ascultă șoaptele și vrerile și gustă cu el alătura plăcerile și năcazurile lui și toate le privește cu ochiul senin al țăranului netulburat de contemplații decepționiste. Alecsandri se înfrățește cu modul de cugetare natural al omului dela țară și subiectivismul artei sale se acomodează spiritului neprihănit al poporului. De exemplu:

Noroc bun! . . . pe câmpul neted es Românii cu-a lor pluguri!
Boi plevani în câte șease trag, se opintesc în juguri.
Plugarii apasă 'n coarne; ferul taie brazde lungi,
Ce se 'nșiră 'n bătătură ca lucioase negre dungi.

Treptat câmpul se umbrește sub a brazdelor desime;
El răsună 'n mare zgomot de voioasa argățime,
Iar pe lanul, ce în soare se zvântează fumegând,
Cocostârcii cu largi pasuri calcă rar și meditând.

Acum soarele-i l-amiază; la pământ omul se 'ntinde
Cârd de fete și neveste dela sat aduc merinde.
Plugul zace 'n lan pe coaste, iar un mândru flăcăuș
Mână boii la izvoară și îi paște la imaș.

*) Tot acolo.

**) Tot acolo.

Sfântă muncă dela țară, izvor mare de rodire,
 Tu legi omul cu pământul într'o dulce înfrățire!
 Dar lumina amurgește, și plugarii cătră sat
 Hăulind pe lângă juguri se întorc dela arat.

(*Plugurile.*)

Toate aceste sunt scene cari ne plac pentrucă în ele recunoaștem spiritul poporului nostru, recunoaștem sufletul nostru. Ne plac pentrucă vedem în ele întrupate ființe, cari simt aceea ce simțim și noi, cari au dorurile și vrerile ce ne încălzesc și pe noi, ne recunoaștem pe noi înși-ne.

Și aceasta e una din condițiile principale ale artei. Artă este democrație, ea pleacă dela sentiment și se adresează la sentiment.

Artă trebuie deci să reproducă sentimentul public al individualității unui popor, să reproducă realitatea lui individuală. Ce e această realitate individuală?

Am amintit mai sus pastelul lui Alexandri „Plugurile“. E o scenă vie de primăvară când plugarul ese la câmp, la munca sfântă dela țară. De ce ne place? Oare la alte neamuri nu întimpinăm acelaș lucru? Da; dar în Plugurile lui Alexandri ne recunoaștem pe noi înși-ne, câmpul neted, boii plăvani, brațul gol și ars de soare, cocostârcii, cârdul de fete și neveste, ce aduc merinde dela sat, flăcăușul mândru, ce mână boii la izvoare și îi paște la imaș, hăulitul plugarilor pe lângă pluguri, când se 'ntorc dela arat, sunt tot atâtea realități cari sunt speciale, sunt individuale poporului nostru.

De ce ne încântă lunca lui Alecsandri? Pentrucă lunca aceasta e românească, florile ce se înfrățesc cu paserile venite din neagra străinătate, bujorelul falnic, gingașele lăcrămioare, oacheșele viorele, ciocârliile, oaspeții soarelui, cucul plin de îngâmfare, fluturii cu aripi pudruite, și priveghitoarea, al cărei cântec fără nume, e ca „sufierea unui geniu“, ce oprește în cale și gânditoarea lună — toate aceste sunt ale noastre.

În feeria luncii descoperim farmecile unei frumseți speciale nouă. Alecsandri are fondul de idei comun poporului nostru; nu o idee profundă filozofică, o idee, care deși nu totdeauna originală, e cu toate aceste ceva neobicinuit și particular, ci ideile și idealele unui popor întreg sunt domeniul lui Alecsandri. El are sentiment optimist, e cântărețul vecinic tinăr și ferice. Acest sentiment al său e manifestat prin forme ușoare, cari merg mai puțin afund. Cu dânsul are cele mai multe puncte de asemănare Coșbuc. Ca și Alecsandri s'a inspirat din literatura noastră populară, ca și Alecsandri e un optimist, un cântăreț vesel și ferice. Fondul lui de idei și sentimente e mai ușor, mai senin și natural.*)

Succesul acestei regenerări sănătoase s'a observat în curentul dus la isbândă de Coșbuc și pleiada talentelor tinere, între cari, liniștiți o putem mărturisii, locul de frunte și-l eluță poetul nostru Octavian Goga.

*) Evolceanu: Convorbiri literare 1894 pag. 826.

Caracterul național smuls din sufletul nostru, pe care l-a turnat Goga în mărgăritarele versurilor sale, pe lângă o clasică frumseță a limbii i-a garantat un succes atât de strălucit. Aceste versuri sunt oglinda tuturor doririlor și păsurilor, ce ne frământă. *Noi* îl pricepem mai bine, pentru că ale noastre sunt patimile ce le cântă.

A mea e lacrima ce 'n tremur
Prin sita genelor se frânge
Al meu e cântul ce 'n pustie
Neputincioasa jale 'și plânge. —

Nu, nu sunt numai ale lui, sunt ale noastre ale tuturor, ale acestui neam ce demult plânge umilit în umbră, cu umeri gârbovi de povară.

Seninătatea idilică a lui Alecsandri află cu totul altă întrupare în poezia lui Goga. Plugarii lui Alecsandri sunt pururi veseli, doinitorii albastrei nevinovății, pe când plugarii lui Goga sunt:

— Frați buni ai frunzelor din codru
Copii ai mândrei bolți albastre
Sfințiți cu lacrimi și sudoare
Țărâna plaiurilor noastre —

sunt:

— Creștini ce n'aveți sărbătoare
Voi cei mai buni copii ai firii
Urșiți din lacrimi și sudoare.

sunt:

. oșteni fără de nume
Ce duc războiul mare al tuturor
Cei ce se sting în negură și uitare
Și cad și mor de cruda 'mpovărare
A tuturor durerilor din lume.

Goga pătrunde în sufletul acestui neam oropsit de oameni, din sferle albastre ale lui Alecsandri ne chiamă pe pământ, ne arată toată jalea și durerea, ce și-a făcut cuib la vatra acestei mizerii. El e convins că

În pacea obidirei noastre
Ca'ntr'un adânc întins de mare
Trăește înfricoșatul vifor
Al vremilor răsbunătoare

și de aceea ne chiamă la muncă, la luptă pentruca să răsbunăm durerile străbune, durerea unui neam ce așteaptă de mult o dreaptă sărbătoare, să spulberăm atâtea patimi fără leacuri, să ridicăm acest neam străin în țara lui, pentruca el

fratele bun cu glia
Să fie județul ceasului de mâne
Ce'ntr'un zorit aprins de dimineață
Cu mâna lui vitează, îndrăsneață
Zdrobi-va cartea legilor bătrâne.

Iată cea mai desăvârșită tălmăcire a realității individuale a sufletului nostru frământat de sbuciumul turnat în aceste măestre versuri.

Iată o *deosebire* colosală, între interpretarea acestei individualități în pastelele lui Alecsandri și poeziile lui Goga. Și cu toate acestea amândoi sunt naționali, amândoi sunt ai noștri.

Această individualitate dă artei caracterul național, pe care îl caută inconștient sufletul fiecărui om.

Arta lui Alecsandri special în pastele este cu desăvârșire națională. Alecsandri este sufletul curentului național al poeziei române. Aparițiile sporadice ivite înaintea lui în domeniul artei poetice naționale au fost prea slabe decât să se poată ridică la valoare împunătoare.

Alecsandri a fost măestrul, care întocmai ca prietinel său Mistral din Franca, bazat pe principiile sănătoase ale romanticizmului a pornit cursul poeziei și al artei române peste tot pe cărările naționale, a făcut-o să fie adevărat românească.

La aceasta au contribuit în măsură deosebit de mare pastelele, cari au văzut lumina într'un timp când caracterul lui Alecsandri de poet popular național eră dejă pe deplin format.

Pe lângă aceste note caracteristice generale ale pastelelor lui Alecsandri, aceste flori de primăvară nu pot tăinuți nici alte însușiri mai ascunse ale sufletului poetului.

E o cerință necondiționată pentru un product de artă ca impresiile să și-le cearnă, prin prizma sufletului artistului și idealizându-le să ni-le pună curate, ca lumina înaintea ochilor noștri. Fără de aceasta întreagă reproducția rămâne rece ca marmora și răceala aceasta nu e accesibilă sufletelor noastre.

Artistul moae impresiile în sufletul său, în personalitatea sa, toarnă vieață și căldură în productul său și atunci acesta e desăvârșit, e creatura sufletului lui, vorbește la sufletul nostru, iar acesta simte.

Purgatorul acesta prin care trece toată concepția, dă productelor fiecărui artist nota caracteristică a acestuia prin urmare și a școalei din care face parte. Poeziile lui Eminescu ne destăinuiesc pe filozoful cu energia viziunii și patima simțirii, sentimentalitatea abruptă alui Vlăhuță, vivacitatea dramatică a lui Coșbuc, dorul după vieața patriarhală, duiosia lui Iosif, sbuciumul revoltei sufletești din poeziile lui Goga, toate trdează pe autorul, care le-a dat suflet și vieață.

Această individualitate artistică o simțim și în pastelele lui Alecsandri. In mozaicul de tablouri toarnă vieață și simțire, își toarnă sufletul său.

Ele ne spun cât de fericit se simte Alecsandri în mijlocul naturii, în lunca dela Mircești:

Luncă, luncă, dragă luncă, vad frumos al țării mele
Mândră 'n soare, dulce 'n umbră, tainică la foc de stele.
O minune farmec dulce, o putere creatoare.

Ele ne spun cât de dragi îi sunt florile, frunzele și paserile:

Și ștejarul zice ierbii: Mult ești vie și gingașă
Fluturașul zice florii: Mult ești mie dragălașă
Vulturul uimit ascultă ciocărlia ciripind
Riu, isvoare, nourî, raze se împreună zimbînd.

Ele ne povestesc, câtă venerație și dragoste simte Alecsandri pentru neamul său, pentru poporul dela țară:

Sfântă muncă dela țară, isvor sacru de rodire
Tu legi omul cu pământul într'o dulce înfrățire.

Tot pastelele ne descoper mai limpede o însușire a autorului lor, însușire care în aceste pastele iese mai bine la iveală și care nu o prea întâlnim la alții. Un dor de călătorie, un dor de ducă neastâmpărat îi alungă sborul gândului pururea pe cărările largului văzduh. În espanzivitarea sufltească ar stă să cuprindă întreg universul în sufletul său.

O farmec, dulce farmec al vieții călătoare
Profundă nostalgie de lin albastru cer
Dar gingaș, de lumină, amor de dulce soare
Voi mă răpiți când vine în țară asprul ger.

În călătorie, în modestul pat de fân, al unei trăsurii brașovenești a fost născut Alecsandri și se vede, că acesta a fost un semn, că sufletul său pururea va fi stăpânit de acel dor de ducă, de a cutreeră lumea, de a culege tot ce e mai bun în lume și a-l aduce scumpei sale patrii.

Când cocostărcii și rândunelele, oaspeții caselor noastre, pleacă alungate de pustiul vântului de toamnă, sufletul lui Alecsandri le petrece plin de jalnic dor până le înghite zarea mohorită, iar când primăvara

Din cea zare luminoasă vine-un lung șir de cocoare.

Alecsandri le invidiază, că el nu poate avea fericita soarte pe care o au aceste

Fericite călătoare! zburând iute pe sub ceruri,
Au văzut în repejune, ale Africei misteruri,
Lacul Cead și munții Lunei cu Pustiu 'ngrozitor,
Nilul alb, cărui se 'nchină un cumplit negru popor.

Fericite îi par aceste pasări călătoare, cari pot cutreeră lumile dearându-l. Fericit îi pare rîul luciu ca un balaur care se încovoiaie sub copaci. Valurile ce se bat în bulboace pe prundișul lunecos îi îmbată sufletul de dorul călător

Și gândirea mea furată se tot duce 'ncet la vale
Cu cel rîu care 'n veci curge, făr' a se oprî în cale.

Fericite îi par toate aceste pentrucă acolo în nemărginirea văzduhului e largul fără hotară al libertății, iar pasările sunt pentru el crainicii adevăratei libertăți.

Fericit îi pare „drumețul“ venit din „lumea întregă“, care ajunge pe cărarea șerpuită la o fântână și acolo întâlnește în ștergar și în cătrință o sprintenă Româncă căreia îi umple cofița cu apă.

Româncuța mulțamește suflă 'ncet peste cofiță
Și cu apă ne 'ncepută udă rumena-i guriță
Iar drumețul după dânsa bea, fugarul își adapă
Și se jură că pe lume nu-i așa de dulce apă.

Fugarul acest soț credincios al omului, încă e nedespărțit de persoanele predilecte călătore ale lui Alecsandri. Fugarul îl poartă în zbor nebun, peste lanul alb de troene călătore, ce acopere întreg pământul cu un văl alb de promoroacă.

Gerul dă aripi de vultur cailor în spumegare,
 Ce se 'ntrec pe câmpul luciu, scoțând aburi lungi pe nare.
 O! tu, gerule năpraznic, vin' îndeamnă calul meu,
 Să mă poarte ca săgeata, unde el știe și eu!

Fugarul îl duce ca gândul călător peste pustiul gol și înspăimântător al Bărăganului. El fuge de această

Câmpie lungă, a cărei tristă zare
 Sub cer în fund departe misterios dispăre,

fuge în goana roibului pentruca să se oprească la fântâna din răzor, unde poposește ca să stea de vorbă cu frumoasa româncuță. Și să-i îmbie cu drag cofița cu apă.

Iar drumețul după dânsa bea, fugarul își adapă
 Și să jură că pe lume nu-i așa de dulce apă.

*

Iată-ne în față cu o altă notă caracteristică, pe care ne-o reoglindează pastelele, poate cea mai gingașă notă a sufletului lui Alecsandri, căreia îi dedică cele mai senine, dulci și fermecătoare versuri și aceasta e iubirea pentru femei.

Alecsandri poetul visurilor de noroc, cântărețul gingășiei și al seninătății, e natural că n'a putut să simță față de femei, acest vis de înger preschimbat în ființă, cum zice D. Zamfirescu, altceva, decât o iubire și devotament nemărginit.

Pentru el femeia e cel mai perfect capd'operă al naturii, e dulce ca seninul de zi de primăvară. „O drăgălașă minune cu ochi vii e femeia“. Românca sprintenă cu ochii negri, cu „buze rumeioare, cuib voios de sărutări“, cu rotundul „pept de crini“, cu „glasul aurit“, iată ce îi place lui Alecsandri.

Cele mai gingașe scene de o drăgălășie neîntrecută ei i-le dedică.

Purtând cofița cu apă rece
 Pe-ai săi umeri albi rotunjiori,
 Juna Rodică voioasă trece
 Pe lângă junii sămănători.

Ei cu grăbire îi sar în cale
 Zicând: „Rodică, floare de crin,
 În plin să-ți meargă vrerile tale,
 Precum tu dragă ne ești cu plin!“

S'ajungi mireasă, s'ajungi crăiasă
 Calea să-ți fie numai cu flori,
 Și casa casă și masa masă
 Și sinul leagăn de pruncușori.

Ei zic ș'o seamăn' cu grâu de vară
 Apoi cofița întreag-o beau;
 Copila râde și 'n calei sboară,
 Scuturând grăul din părul său.

Câtă deosebire între femeia plină de o sfântă nevinovăție din versurile lui Alecsandri și femeia poeziei lui Eminescu.

Acesta vede în femeia de astăzi umbra unui „ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este“. Amarul desiluziilor sădește în sufletul lui o

aspră ironie față de femei, căci femeia de azi e înaintea lui o frumseță rece, fără suflet, chipul de marmoră al zânei Venus, divinizarea frumseței de femei. Eminescu intră în sufletul ei, în care află multă viclenie și necredință. Pentru Eminescu femeia e un demon cu chip de înger, căreia nici cea mai bărbătească împotrivire nu-i poate rezistă.

Tonul acesta al poeziei lui Eminescu, rău înțeles de școala blazaților, a fost dus la exagerare de curentul decadent în frunte cu Radu Rosetti.

Acești apostoli ai păcatelor încălziiți de senzualismul decadentilor francezi, ca Francois Copée și alții, cântă femeia în versuri muiate în dragoste de satiri și fauni bețivi. Lipsa de tărie și caracter, amăgirile nopților de urgie, adăpați la izvorul murdar al păcatului, acești corifei predică minciuna, cu ochii umflați și cu zimbete sarbede, oglinda drojdiei scârboase, ei aduc osanale de preamărire păcatului.

Norocul literaturii noastre a dat însă la lumină în curând talentul unui Coșbuc, care cu lira lui sănătoasă spulberă cântecele acelor suflete bolnave.

Coșbuc ca și Alecsandri e un devotat adorator al femeii. El se mărginește însă și mai mult la femeia română dela țară; aceasta e tipul adeveratei femei, aceasta pentru Coșbuc e frumoasă „cât eu nici nu pot o mai frumoasă să-mi socot cu mintea mea“.

Să ne cugetăm numai, la Suptirica din vecin, Rea de plată, Scara sau la Oglindă, sunt tot atâtea scene de o drăgălășie neîntrecută cari toate ne tradează sentimentul gingaș care stăpânește și pe Coșbuc.

Ii place și lui româna rumenă la față, cu ochiul negru și neastâmpărat, mlădie ca un spic de grâu, — cu trupul 'nalt cu părul creț frumoasă ca un gând răsleț.

Pentru Coșbuc femeia e un obiect gingaș și drăgălaș, făcut ca să îl însenine, pe care pururea să-l drăgostiască și mereu să-l sărute.

Și o sărut mereu mereu,
Orice-ați spune, orice-ați face
Nu știu cum dar mie-mi place
Să sărut — așa sunt eu
Orice-ați face
Doar e dat de Dumnezeu.

Nu se poate o caracterizare mai frumoasă a sufletului răpit de simțirea dragostei față de femei.

În fața acestora ni-se prezintă Iosif și Goga cu un fond nou. Amândoi se ridică peste sentimentalitatea unei iubiri platonice legate de o ființă femeiască, o copilă ruptă din frumseța razelor de soare. Idealul de femeie la amândoi este: *mama*. Intențitatea unui sentiment puternic legat de sbuciumul unor stări sufletești vitrege stoarce din strun acestor cântăreți cele mai frumoase accente. Iubirea de mamă le-a legat sufletul cu cătușe prea puternice, iar în răzvrătirea lor sufletească cu sarbedele convenții vremelnice singură mama este, care le mai poate da mângăere, care îi poate robi cu iubirea ei. Resignarea care caracterizează alipirea aceasta

cătră mamă în poeziile lui Iosif află o izbucnire mult mai vehementă, mult mai naturală și profundă la poetul nostru Goga.

De mamă i-a rămas sufletul legat de când a pus piciorul în pragul străinătății:

O văd pe mama 'n colțul șurii
Așază încet merinde în glugă
Induioșată mă sărută
Pe părul meu balan, pe gură.

Din neagra depărtare a înstrăinării iubirea de mamă îi fură sufletul departe înapoi la casa cu trei pruni frațini și parcă aude un cântec ce tremură în plânsul frunzelor de plopi:

Aș vrea să fiu acuma
În sat la noi acasă.

S'ascult cântarea asta	Ea biata să-mi sărute
Cum picură domoală	Lunișele pe frunte
Pe capul greu de gânduri	Norocu'l să mi-l vadă
Să-l culc la mama 'n poală	În firele cărunte

Încetșor la sânu-i
Obrajii să-mi îngroape
Și lacrima nădejii
Să-i tremure 'n pleoape.

Iar când jalea resignării îl cuprinde:

De ce m'ați dat de lângă voi
De ce m'ați dus de-acasă
Să fi rămas fecior la plug
Să fi rămas la coasă.

Când icoana zădărnicită a unei sorți mai bune îi toarnă o adiere de decepție în suflet, duișoia i se concentrează în chipul mamei, ce-i răsare în gând:

Și parc'o văd s'ar bucură
De-o noră biata mamă
Să-i deie sfaturi și s'o certe
Când nu va lua samă.

Și în conștiința spulberării acestor doruri senine, pe cari le vede strivite ca frunzele pe cărare, poetul numai mamei i-se poate tânguî ca ea să-l mângăe.

Dorurile mele	În zadar le caut
N'au întruchipare	Visurile, mele
Dorurile mele's	Strălucita salbă
Frunze pe cărare	Salbă de mărgele
Spulberate și strivite	Minunată și pierdută
Frunze pe cărare.	Salbă de mărgele.

Tot ce'mi țese noaptea
Zorile-mi destramă
Mi-s'a dus norocul
Nu-l mai plânge mamă
La icoana preacuratei
Nu-l mai plânge mamă.

Revenind la pastelele lui Alecsandri vedem, că nici unul nu privește femeia din punctul de vedere al lui Alecsandri. El vede în femei un înger întruchipat, o scânteie divină, o zână căzută din cer, ideala Ileana Cosnuzeană a poveștilor din popor.

Pentru el femeia e „comoară de tinereță, comori de fericiri“.

Un zimbet de femei, un singur sărutat e în stare să dea o patrie iubită la tristul ezilat, femeia lui Alecsandri e creată pentru iubire și iubirea pentru ea și e menită să trăiască în iubire și să moară iubind.

O idealizare mai perfectă a secsului frumos nu se poate.

Punând însă în fața acestei frumoase idealizări, și o mică parte din decepția realizmului ne vine să aprobăm și noi zisele lui Lessing în Emilia Galotti: Da, natura și-a propus să întrupeze cel mai perfect capd'operă al său în femei, dar a greșit, căci a luat lutul prea fin.

*

Nu-i mirare că Alecsandri imprimă tuturor icoanelor sale o lumină atât de senină feerică. El însuș e fiul naturii, e un suflet blând care trăiește în deplină mulțămire. În toate amănuntele naturii el vede bună-tatea și înțelepciunea ideală a dumnezeirii. Asta îl umple de bucurie și fericire, răutatea și pornirile păcatului sunt departe de sufletul lui. Dragostea de viață îi dă putere și avânt.

Păcat de cine moare
Fericite de cei vii

iată principiul, care călăuzește pe Alecsandri.

Toate, înfrățirea florilor cu paseri și gândăcei, șoaptele frunzișului alintat de adierele zefirului; potopul de lumină ce se cerne cald și dulce în văzduh, cocoarele călătoare și sfânta muncă dela țară, toate deșteaptă în sufletul lui o dragoste puternică de viață. Știe că în lume

Nouri sunt ce nu fac umbră
Și dureri ce nu las urme,

e convins că orice durere trebuie să se curme. Acestea nu-l tulbură, nu-i sugrumă avântul și nu-l împedecă să cânte farmecile acestei vieți călătoare.

Concepția filozofică a vieții ne-o prezintă versurile lui Alecsandri într'o haină de fir de aur și mătasă.

Acelaș fond ni-l oglindează și poeziile lui Coșbuc. Acesta exprimă însă această filosofie mult mai direct și hotărât.

La Coșbuc dragostea de viață ia un caracter superb și bărbătesc.

Vieța-i datorie grea
Și lașii se 'ngrozesc de ea.

Un adevăr acesta superior umilinței, bigotismului, superior senzualismului epicureist și superior stoicismului din cauza ideii creștine despre scânteia divinității acestei vieți.

Vieța ne este dată ca s'o trăim, zice Coșbuc, trăiește deci și nu te îngrozi de ea. Nu cercetă scopul ei, căci scopul ei e dumnezeesc și măr-ginirea minții nu îl înțelege.

Nu cercetă aceste legi
Că ești nebun când le 'nțelegi.

E superbă înălțarea aceasta de idei, concepție superioară pesimismului lui Eminescu, care vede în rostul vieții numai scrâșnirea dinților mizeriei și bezna nirvanei și propovăduiește cuvânt de sinucidere.

Aleksandri toarnă toată această filozofie în cea mai platonice formă.

Și dintre toate poeziile lui mai bine ne-o dovedesc aceasta pastelele. Ele sunt mai aproape de sufletul lui. În ele e întrupat mai bine, subiectivismul sentimentelor lui. Ceeace zic criticii nemți despre Goethe, că în produsele sale e o parte din eul său, putem aplică și la Aleksandri. Pastelele sunt picături de mărgăritare smulse din sufletul senin al lui. Sufletul simțitor al poetului vecinic tânăr și ferice află în natură la tot pasul frumseți nouă, cari îl farmecă și îi fură sborul fantaziei în regiunile libertății ideale.

Iar poetul fermecat de aceste frumseți toarnă și în produsele sale acel duh misterios, care ne farmecă și pe noi cetindu-le.

*

Mă opresc aci. Hotarăle restrânse ale unei conferențe de felul acesta mă împedecă de a mai insistă asupra celorlalte calități ale pastelelor. Pentru că orișice s'ar mai zice numai cuvinte de măgulire ar putea însoți aceste scânteii ale spiritului lui Aleksandri. Micile defecte, de cari natural nu sunt lipsite pastelele, nu întunecă strălucirea intenzivă a frumseților lor ademenitoare.

Simplitatea vieții dela țară, originalitatea ei sănătoasă și plină de vieață, atât l-a fermecat încât nimic nu l-a putut ademeni, nici ranguri nici poziții înalte, ca să se despărta de ea.

Nu-i mirare deci, că întreaga critică a asaltat pe Aleksandri cu osanale de preamărire tocmai la apariția acestor paste, pentru că nașterea lor a fost eveniment în literatura românească. Poezii de felul acesta nu cunoștea literatura română până aci, iar frumuseța lor extraordinară într'un timp când literatura română abia pornise pe drumul regenerării, le-a asigurat un loc meritat chiar în grădina măiastră a literaturii universale.

„Pastelurile, zice dl T. Maiorescu, sunt un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturii, scrise într'o limbă așa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei române, o podoabă a literaturii îndeobște“.

Iar alt critic Fr. Damé zice:

„Aleksandri stă în literatura noastră pe un piedestal mai înălțat ca orișicare alt poet. Deși el nu se poate mândri cu profunditatea filozofică a lui Goethe, ori cu puterea și vigoarea lui Victor Hugo ori cu arta romantică a lui Byron, totuș aflăm în poezia lui, ca și a acestora, ba poate mai mult, farmecul extraordinar, gingășia sentimentului și bogăția expresiei. Stilul lui e aur“.

Se înțelege, că în fața acestor accente de laudă, binevrednicită n'au lipsit nici glasuri de cucuvae, cari au căutat să adumbrească gloria „regelui poeziei române“, cum l-a numit critica română într'un timp.

Astfel zice un oarecare critic B. Florescu, că lui Alecsandri îi lipsește bogăția ideilor și filozofia spiritului pe care o are un Alecsandrescu, îi lipsește puterea și vigoarea unui Bolintineanu, de cari însușiri nu se poate lipsi adevărata poezie.

Cu manieră și mai desprețuitoare tractează pe Alecsandri cunoscutul scriitor Aron Densușian. Acesta află în poezia lui Alecsandri expresii sarbede, lipsă de idei și sentimente, în persoanele lui Alecsandri descoperă păpuși, nu oameni, iar vigoarea și sănătatea, ce transpiră din pastelele lui, zice Densușian, e numai rumeneală și spoială înșelătoare.

Da. E adevăr. Are Alecsandri o greșală. Și aceasta e expansivitatea fantaziei sale. Păcatul lui e că are o fantazie atât de bogată, atât de avântată pe plaiurile libertății spiritului, care nu cunoaște hotărârile cătușilor impuse de anumite legi convenționale omenești.

Poezia lui Alecsandri e un mozaic de diamante, care trămură în strălucirea vie și luminoasă a jocului admirabil de colori.

Muza lui Alecsandri e asemenea cerului înstelat sub care adierile zefirului, șoaptele frunzelor și murmurul izvoarelor se înfrățesc într'o dulce armonie.

Și dacă fantazia, care știe prinde din împărăția bogatei naturi scenele cele mai frumoase, care pricepe glasul neînțeles al acestei naturi, o așa fantazie e o greșală, eu doresc ca toți poeții noștri să sufere de această greșală.

EMINESCU ȘI ROMÂNII DIN UNGARIA.

— Idei culturale și literare. —

Conferență ținută în sala Muzeului „Asociațiunii“ din Sibiu la 19 Februarie v. 1905

de

Ion Duma.

Până acum de curând lumea românească știa de un Eminescu „rău, crunt demon vrăjind spre perzare prin frumusețea lui răufăcătoare“ (N. Iorga), ascuns sub caracterizarea laconică de pesimist, al cărui geniu nop-tatec avea străluciri de diamant. Mulți se apropiau de prăpastia această, a cărei adâncime îi atrăgea totuș și-i ameția, cu o teamă evlavioasă, și găsiu că din fără fundul ei se înalță, dacă nu chiar molima ucigătoare, cele mai neîndoielnice semne de primejdie. Omul acesta nu avea nimic ce să-l fi putut legă de neamul din care s'a ridicat, afară de vraja neasămănată și de dulcea muzică a frazei. Unde eră — în scrisul lui — calea

largă, bătătorită de vrednicii naționaliști ai timpului său? Cele câteva accente patriotice din satire, acel strigăt în lacrimi din „Doina“ sa, niște dorințe din cutare poezie de tinerețe, toate aceste păreau a fi numai rătăcirea unei clipe, note discordante în grandiosul lui imn funebru.

Dar s'au descoperit nouă scrieri ale poetului, unele publicate și uitate sub colbul dositor al aurului curat, altele necunoscute. Din ele răsare un nou Eminescu, „aplecăt cu o dragoste nemărginită spre orice mișcare, spre orice șoaptă din ogorul culturii românești, călăuz învățat, bun și înțelept al neamului întreg, figură în care se adună și din care pornesc toate razele“ (N. Iorga, Săm. an. IV, p. 591). Acesta trebuie studiat și priceput în întregă bogăția cumișteniei lui, pentru a ispăși greșala întârzierii și pentru a ne putea învrednici de scaun în șirul popoarelor luminate și pentru a învăța să întoarcem privirile — ca floarea soarelui după miticul ei mire, spre vasele purtătoare de mană spirituală. Și suntem pe calea îndreptării. Căci dacă cel mai alarmant strigăt, dacă șuerătura cea mai stridentă în contra unei stăpâniri, care voiă să se întăriască peste noi, s'a ridicat din mijlocul Ardealului, Ardelenii sunt astăzi aceia, cari publică operele lui Eminescu, îi studiază legăturile de răsă cu poporul nostru, îi scriu biografia cu toate amănuntele folositoare, cunoscute după cercetări făcute cu lungi strădanii, îl apără împotriva celorce nu doresc să ni-se lipească de suflet, în sfârșit Ardelenii întreabă: care a fost cuvântul maestrului în cutare chestie privitoare la înaintarea neamului?

Pentru cine-l cunoaște, Eminescu e vrednic de aceste jertfe. Căldura inimii sale înfrățită cu judecata rece a minții s'a oprit mult asupra acestei frânturi de Românie, și i-a dat sfaturi pe lângă îmbărbătări. Nu se va spune aici — cu toate acestea — cum conzideră el existența noastră ca fiind o întrebare „bisericească, școlastică și cel mult administrativă-locală“, nici vederile lui cu privire la menținerea caracterului etnic al Românilor ungureni, adecă nu vor fi analizate multele, bogatele lui articole politice, sau mai mult politice, concepute larg și actuale multe dintre ele, ci se vor atinge numai momentele vieții lui Eminescu, petrecute în mijlocul nostru, și se vor închegă ideile lui culturale și literare referitoare la binele și răul dela noi, azi și acum treizeci de ani.

* * *

La începutul verii anului 1866, în Maiu sau în Iunie, se pripășește în Blaj un băiat de vreo 16 ani, și alarmează întreaga studențime prin mulțimea și varietatea cunoștințelor sale. Din gură în gură trece vestea: „A venit un student din Cernăuți, care a studiat trei clase gimnaziale (inezact) și pe urmă a stat doi ani la Cernăuți și a cetit întreagă biblioteca gimnazială“. (Familia, 1900, p. 6). Acesta eră Mihail Eminescu. Zvonurile despre el nu erau toate adevărate, dar atâta e sigur: „în literatura românească eră pretutindenea acasă. Poeții îi aveă în degete și-i caracteriză pe fiecare“. (Ibidem). Pe studenții mai bătrâni îi încurcă în discuții

istorice și literare, pe teologi îi fermecă cu cetirea-i înțeleghătoare. Dicționea lui precisă, elegantă, cu care recită poezii din Alecsandri, i-a săpat amintirea în mintea multora dintre ceice l-au cunoscut.

Eminescu venise în Ardeal după moartea lui Aron Pumnul (întâmplată la 12/24 Ianuarie 1866), dela care va fi auzit multe laude înflăcărâte despre iubita țară părăsită. Cândul îi eră să facă examenele de pe clasele a III și a IV gimnazială și apoi să urmeze clasele superioare. Examele însă nu le-a făcut. Se spune, că la tema scripturistică din grecește a fost încuiat singur într'o sală și n'a fost în stare să lucreze nimic. L-au găsit plângând, descurajat, el care mai târziu cetia și gustă în original pe marii tragediani antici.

Din petrecerea lui de câteva luni în Blaj se desface un moment însemnat: participarea la ședințele adunării generale ale „Asociațiunii“ pe atunci transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, ținută în 27—28 August 1866 în Alba-Iulia. Încă vreo câteva săptămâni și Eminescu părăsește Blajul, fără să fi făcut altă ispravă, decât să cetească tot ce-i venia la mână și — poate — să scrie unele dintre poeziile, cari i-s'au publicat pe atunci în revista „Familia“.

Din Blaj Eminescu vine în Sibiiu, într'o stare foarte de plâns, toamna. Aici un seminarist îl prezintă dlui Nicolau Densușianu, pe atunci student la facultatea de drept din Sibiiu. Se cunoșteau de mai nainte după nume, fiindcă amândoi scriau poezii la aceeași revistă. Acesta îl găzduiește vreo trei zile, — dl Ion Slavici afirmă într'un loc chiar că Eminescu a studiat în Sibiiu, — și după aceea pribeagul trece în Țara Românească, călăuzit de niște oameni ai vestitului preot Bratu din Rășinari. (Anuarul III al „Societății pentru crearea unui fond de teatru român“, pp. 10 sqq.) În România, se alipește de trupe teatrale de a doua mână, cu cari cutreeră doi ani dearândul și părțile locuite de Români ale Ungariei. Probabil atunci a fost și prin Beiuș, unde se pare, că a umblat și la școală. De altfel avem trei indicii, cari ne dovedesc petrecerea lui Eminescu prin Bănat, părțile ungurene și prin Maramurășul cu codrii pletoși.

Legăturile lui cu Bănățenii au fost intime. Multe dintre poeziile populare culese de Eminescu sunt din Bănat. O parte a anului 1867 a stat în Timișoara, unde aveă un frate, pe Niculae Eminovici, scriitor la un avocat (Literatura populară, ed. II. Chendi, p. VIII, nota 2). În vara anului următor (1868) dl Iosif Vulcan îl întâlnește în Arad, unde eră cu trupa lui Pascali, ca souffleur. Poezii scrie și acum, și directorului „Familiei“ îi dă una să i-o publice (Ion Scurtu: Eminescu's Leben.... p. 20, n. 1).

Cât despre al treilea indice, care arată legăturile lui Eminescu cu Maramurășenii, se reduce la o notiță proprie, unde vorbește despre niște „prelegeri pe cari le voiu țineă în Maramurăș“. Acestea însă nu s'au ținut, căci gazetele vremii de atunci ne-ar fi păstrat vreo urmă, cecece nu împiedecă să admitem treceri ale poetului prin ținutul acela. Altminteri cum i-ar fi dat prin cap să scrie despre planuri de a căror realizare se puteă

îndoi câtuș de puțin? (Verosimilitatea ținerii acestor prelegeri admisă de dl Chendi, l. c.) nu se bazează pe nimic. Fragmentul reprodus de Dsa — fără destulă grijă — poate „face parte dintr'un articol — ori discurs? — conceput de poet în contra politicianilor țării sale, după cum vădește cuprinsul“ mai curând decât dintr'o conferință pentru Maramurășeni, în care sămânța „urdorilor Fanarului“ n'avea ce căută. V. Scrieri politice și literare, Vol. I. pag. 29—30).

În 1869 Eminescu se reîntoarce la Botoșani și astfel iese din contactul direct cu Ardelenii și cu Românii ungureni, fără a întrerupe însă legătura sufletească. Aceasta din contră se întăria tot mai mult; ziarele noastre de atunci: Federațiunea, Albina și Familia, aduceau publicului mărgăritarele gândirii și ale fantaziei poetului. Prietinia cu bărbați de aici, mai ales cu dl Ion Slavici îi dă prilej să ne cunoască mai cu temeinicie, să ne înțeleagă aspirațiile, și să ne urmărească cu interes cald activitatea în toate direcțiile, spre a-și putea spune cuvântul sincer și cuminte ori-și-când. Eminescu și l'a spus, căci îi erau dragi poporul nostru, naționalismul lui curat, țara în care locuim, atât de dragi, încât i-se pare că „Moldova și Țara românească nu sunt decât promontorii ale Ardealului“, (Il. Chendi, Preludii, p. 13). El ne iubiă și pentru cinstea vieții noastre publice, pe care o relevează de câte ori i se dă ocazie, punându-o steag — de mătăasă albă înfipt în creștetul unui deal tinos — față în față cu „vavilonia“ din România vremii lui. Scriitorilor noștri, cari au trăit înaintea sa li se înalță imne de laudă: cutare coborîtor din vița lui Esope „gură de aur“, cutare trompet cu plămâni puternici e „preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet“. Figurile istorice ale Românilor ardeleni le preamărește în diferite poezi. (Ciclul Horiadelor; în acelaș manuscript se amintește și numele lui Iancu,) și însăși vitejia și firea țăranului dela noi le descrie cu desăvârșit adevăr în romanul său: „Geniu pustiu“.

Ca să se facă evidentă întru câtva importanța împrejurărilor ardeleni în concepția poetică a lui Eminescu, voi da un pasaj episodic.

În romanul său amintit mai sus, Eminescu propoveduește ideea unei complete regenerări naționale, și ca reprezentant, ca erou ideal al ei, pune un ardelean revoluționar, pe Toma Nour. „El este gândit ca o figură nepozitivă, capabilă de o mare concepție, dar ca bărbat, pe care neliniștea nervoasă și nepracticitatea mijloacelor îl duc — în mod simbolic — la peire, la moarte, fără a-i fi dat timp să se lămuriască măcar“ (Conv. — lit. 1904, pp. 173—4). De sigur acesta numai revoluționar ardelean dela 48 nu e! Dar până a ajuns aici, el a fost completat cu revoluționarul muntean — moldovan, ca astel să deă *tîpul* revoluționarului panromân (o. c. 173), și Eminescu a fost mare meșter să facă aceasta, contopind părerile despre cei dela 48 ale lui Eliade Rădulescu și ale altora cu icoana curată a unui conducător de războinici dela noi. (Ce păcat că nu se pot ceti aici cele 4 pagini (79—82), cari arată într'un stil vehement și avântat, ce credeau de fapt bătrânii noștrii despre convețuirea cu alte neamuri și nu cutezau să spue sus și tare nici odată!).

În schimb, urmărit de atenția îngăduitoare a D-voastră, voiu ceti o scurtă poezie din tinerețele poetului, despre Horia, apoteozat, cu o putere omerică, în versuri destul de neîngrijite.

Să privesc' Ardealul lunei i-e rușine,
C-a robii copii-i pe supt mâni străine,
Ci 'ntr'un nor de abur, într'un vâl de ceață
Iși ascunde tristă galbena ei față.

Horia pe un munte falnic stă călare,
O coroană sură munților se pare.
Iar Carpații țepeni, îngropați în nor,
Iși vuiiau prin tunet gândurile lor.

„Eu am“, zise-un tunet, „suflet mare, greu,
Dar mai mare suflet bate 'n pieptul său ;
Fruntea-mi este albă ca de ani o mie,
Dară a lui nume mai mult o să ție“.

— „Nații suntem noi, munții“, zise-un vechiu Carpat,
„Dar el e mai mare, că ni-i împărat“.

Atunci luna iese, norilor regină,
Fruntea lui cea pală roșu o 'nsenină,
Galbenele-i raze încing fruntea-i rece
Că părea din munte diadem de rege.

Și un stol de vulturi muntele 'nconjur
Cugetând că-i Joe, Dumnezeuul lor,
Când în miezul nopții, cununat cu nimb,
Fulgere aruncă sus de pe Olimp.

(*Poezii postume, ed. Chendi, pp. 33—34*).

Dar dacă în scrisul lui Eminescu n'am găsi decât note izolate referitoare la noi, din punctul acesta de vedere nu i s-ar putea recunoaște o importanță deosebită. Se pot închege însă ideile culturale și literare ale poetului din diferite notițe și articole, se pot combina într'o legătură firească, și acesta e lucrul care trebuie să ne intereseze, mai ales că multe dintre ele sunt și azi de actualitate, ca și în clipa când s'au scris. Sufletul lui chemat de un ideal măreț s'a apropiat de toate piedecelile pe cari le vede în calea realizării lui, și astfel n'a scris numai despre marii păreți despărțitori ai unității culturale, ci și despre acele mici lucruri neobservate de mulți, despre acei spini în drumul anevoios, cari ne țin pe loc. „Blocurile masive sunt întregite cu piesele de amănunt, nelipsite întregului cugetării lui Eminescu“ (Scrieri politice și literare, vol. I. p. XI).

El s'a ocupat deci și de chestia pronunției, asupra căreia revine cu stăruință în cronicile-i teatrale. Ca unul care copilărise în Moldova, își făcuse studiile secundare la Cernăuți, la Sibiiu, la Blaj și la Beiuș, stătuse la Timișoara (I. Slavici: Convorbiri literare, 1903 p. 926), cunoștea bine felul de vorbire, de accentuare al Românilor de pretutindenea, cu toate defectele de cari nu rîde, ci le combate, — mai cu seamă din punct de vedere al artei dramatice. După Eminescu, pronunția trebuie să fie „pre-

tutindenea una și aceeaș — cea națională, căreia Ardelenii îi zic frumoasă“ (vorbește frumos românește). Totuș Ardelenii aceștia conștienți de ce și cum ar trebui să le fie rostirea, consacră multe „vicii provinciale“ prin întrebuințarea lor zilnică. Astfel auzi esprimându-se fără „i“ final (î) — toț, faceț, mâncaț ba chiar oribila formă: „tăț“. „Și apoi tocmai acest „ă“ pe care îl blamează, l’au făcut (ai noștri) mediu unificator cu trecutul — așa ănimă, Săbinii, băserică“.

În fața acestor greșeli contra ortoepiei se ridică însă pronunția vie a claselor culte (din România) și mai ales limba scrisă, „a cărei dreaptă rostire este fixată de două sute de ani și mai bine“. Dar — în conștiența păcatului lor — ce fac Ardelenii, „cărora le-ar fi rușine să pronunțe rău nemțește, pe când românește ba“?

„Bărbații noștri din Transilvania — cei de litere chiar — nu pronunță adeseori mai bine decât oamenii din satul lor. Silescu-se oare profesorii de orin gimnaziile românești, ca să învețe junimea a-și pronunța bine limba lor natală? Poate.... dar nu credem; căci dovadă vie e junimea din universități, care adeseori își face o mândrie din aceea, că pronunță cum se rostește în provincia lor respectivă. Nu facem nimăruî o crimă din pronunția rea, însă pe cât avem încă vreme, să ne silim prin școli, de nu în casă și în viața publică, de a introduce o *pronunție generală*“. Aceasta se poate cu atât mai mult, cu cât „limba românească este dintre acele cu dreaptă măsură; ea n’are nici consoane prea moi, nici prea aspre, nici vocale prea lungi sau prea scurte: mai toate sunetele sunt medii și foarte curate“.

Ca să putem vedea împlinită cerința unei pronunții generale, e neapărat de lipsă să delăturăm sistemul ortografic al etimologismului, care „lasă deplină largitudine de acțiune“ celorce vor schilodirea dreptei roștiri, și să-l înlocuim cu sistemul fonetic. Căci „de ar fi fost o ortografie unitară și fonetică“, azi am avea cu toții o singură formă a aceluiaș cuvânt, nu mai multe. Aceasta explică în parte bucuria lui Eminescu de câteori vedeă realizându-se prin mijlocul sigur al fonetizmului puțința de a păstră o normă unică în pronunție, ca atunci când eșiau la noi „Albina Carpaților“, și mai cu seamă foșoara „Telegrafului Român“.

* * *

Altă problemă, care a înlănțuit atenția lui Eminescu a fost aceea a „limbii cărturarilor români din Ardeal“. El vedeă idealul tuturor Românilor în „menținerea limbii strămoșești și a bisericii naționale“, fără cari nu poate fi vorba de „libertatea spiritului și a conștiinții în deplinul înțeles al cuvântului“. Pe urmă conzideră și motivul acesta de ordin psihologic, că „fiecare are nevoie de un tezaur sufletesc, de un razim moral într’o lume a mizeriei și a durerii, și acest tezaur i-l păstrează limba sa proprie în cărțile bisericești și mirene. În limba sa numai i-se lipesc de suflet preceptele bătrânești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile

semenilor săi“. Sunt limbi bogate și sărace, și chiar de ar fi ca limba noastră să fie dintre acele, cari n'au „dezvoltarea necesară pentru abstracțiile supreme ale minții omenești, însă nu e lipsită de expresia concretă a simțirii“, iar omul „numai în limba sa își pricepe inima pe deplin“. Dar limba românească numai pentru cei ce nu o cunosc pe deplin este săracă, pentru cari o studiază cu râvnă și cu dragoste „acasă la dansa, ea este o bună gospodină și are multe de toate“. Avuția ei nu este în cuvinte, ci în locuțiuni, „în acele tiparuri neschimbate, cari se formează în curs de mii de ani, și dau fiecărei limbi o fizionomie proprie, apoi în bogăția formelor flexionare, în sufixe, în prepozițiuni (de cari limba noastră are foarte multe), în sfârșit în acele mulțimi de finețe psihologice, cari ele dau abia viață sunetelor moarte din cuvinte“. Aceasta nu-i mare pacoste, „căci la urma urmelor e indiferent, cari sunt apucăturile de cari se slujește o limbă, numai să poată deosebi din fir în păr gândire de gândire“. Aici Eminescu, ca să arăte, că „un singur cuvânt alăturat cu altul are alt înțeles“, ia cuvântul „seamă“ (rațiocinium) și citează vreo zece locuțiuni cărora le-a dat naștere. Astfel zicem: a băgă de seamă (bemerken), a fi de o seamă (gleicher Art sein), a țineă seamă de ceva, etc. Și tot astfel „de fiecare cuvânt vechiu se ține un șir întreg de zicale, cari înlocuesc cu prisosință, ba întrec adesea mulțimea cuvintelor și frazelor noue, primite în limbă fără de nici o rânduială“.

În sfârșit să ținem seamă și de alt caracter al limbei noastre, acela al vechimii ei, în urma căruia limba e staționară. „Ea e pe deplin formată în toate părțile ei, ea nu mai dă muguri și ramuri noue și a o silnici să producă ceea ce numai e în stare înseamnă a abuză de dansa și a o strica“.

Lucrurile acestea le ignorau — „unii cu, alții fără intențiune“ — scriitorii români din Ardeal, pentru aceea bărbații culți și pricepători judecau scrisul nostru ca având „o limbă foarte ciudată“. O influență nefastă ezercită asupra scriitorilor nostri limba celor doue popoare, cu cari venim mai des în atingere, și urmarea a fost, că ei „își formaseră șabloane sintactice pe cari le umpleau cu cuvinte latinești spre marea daună a limbii naționale“. Având în vedere cu deosebire înleznierea de a îmbogăți prin derivare, prin adăugire de sufixe, ori pe altă cale, a limbii germane, „domnii scriitori — zice Eminescu — căutau a altoi limbii noastre fizionomia alteia cu totul streine de ea, și prin acest soi de cultivare a limbii au eșit la lumină fenomene, care au dat ocazie penelor satirice să facă haz de jurnalistica de dincoace de Carpați“, deși în privința onestității, „merită mai mult respect decât gazetele noastre“ (din România).

Altă greșală a autorilor noștri a fost aceea, că „au mai ținut seamă de așa numita *puritate* a limbii și pentru acest scop au crezut de bine a prădă lexiconul latinesc și acelea ale limbilor romanice, și a alungă toate cuvintele slavone, chiar cele mai nevinovate, chiar acele cari la noi își

pierduseră de mult înțelesul lor primitiv“. Aceasta e nefiresc. Ceice voiesc o purificare absolută — cum au încercat-o destui — trebuie să-și dea seama de împrejurarea, că unele cuvinte, pe cari vreau să le alunge „sunt așa de concrete, așa de încredute în țesătura limbii române, încât trebuie să rumpi țesătura toată, ca să le scoți“. Cazul e analog cu cel al limbii engleze, al cărei material lexical romanic nu-i schimbă fizionomia de limbă germană. Așa în limba românească: ea și-a asimilat perfect materialul slavon, și dacă ar voi cineva să deducă originea noastră — eră pe vremea lui Roesler! — numai pe baza cuvintelor, „aceasta va fi mai mult o dovadă de neștiință din partea sa, decât un argument în privirea noastră. Dar preste tot Românii au dat prea mult pe părerea străinilor, pe când această părere ar fi trebuit să ne fie cumplit de indiferentă“, fie și numai în virtutea însușirii fiecărui popor de a desprețui pe celelalte. „A trăi și a vorbi după placul altora e nedemn atât de un om îndeosebi, cât și de un popor“. Noi vorbim și scriem pentru noi, iar când limba noastră va cuprinde în desvălirea ei firească comori de „scrieri însemnate prin știință sau prin frumuseță, atunci străinul ce va avea nevoie de dânsa va învăța-o nepoftit de nime“.

Ultimul moment de rătăcire al cărturarilor ardeleni de atunci e neștiința sau ignorarea faptului, că „limba noastră e staționară“. Eroarea că ea s'ar fi schimbat foarte, o datorim cărților noastre bisericești, cari se tâlmăceau ad litteram din slavonește sau din grecește. Dovadă însă că limba noastră e aproape neschimbată de trei sute de ani aproape „ni-o dau puținele scrieri originale de pe acea vreme“.

Dar iată prin anii 1877 se înseamnă o schimbare în bine. Câțiva tineri harnici se îndeletnicesc cu răspândirea științelor practice, pe cari le tipăresc „în banii mărunți ai cunoștinții utilitare într'o formă scrisă românește deadreptul, lezne de înțeles“. Și atunci marele creator al limbei în poezia noastră, încredințat de izbânda mai grabnică sau mai târzie a dreptei măsuri în armonia frazei, darmă sprijoanele neputincioase de sub soclul, pe care ș-au cocoțat pedanții noștri filologi și gazetari păsăreasca, și pe ruinele lor ridică următorul monument de ironică indignare: „A crede, că un popor de preste zece milioane de suflete a fost compus numai din nătângi, și că n'a avut nici destul auz, nici destulă minte pentru a-și plăzmuî o limbă cum se cade, a primi apoi ciudatul axiom, că numai domnii filologi sunt oameni cuminți, cari ne pot pune la cale după teorii pe cari le sug între 4 păreți din degetul cel mic, o asemenea credință este o insultă pentru nația românească, care a vorbit și scris bine și într'un fel înainte chiar de a fi sămânță de filologi pe plaiurile Daciei lui Traian. Ramură mutată departe de trupina părintească, limba românească s'a nutrit în mediul ei nou prefăcând nutremântul în organe specifice ale sale, și rămâind limbă romanică“.

Mintea lui Eminescu și-a cumpănit zborul larg și avântat și de-asupra celor mai însemnate instituții culturale ale noastre: „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“, după ce scrisese despre „Societatea pentru fond de teatru“.

Furat de amintirea anilor de pribegie, când ascultase cu toată curiozitatea și nevinovăția unui suflet de copil cuminte dezbaterele Asociațiunii în Alba-Iulia, zece ani mai târziu Eminescu scrie la adresa ei unele „observații, cari cuprind o critică ageră și dreaptă a formalismului culturii române în Ardeal“. Articolul începe cu o constatare: „Deceniile din urmă ale culturii române au în toate părțile Daciei un caracter unitar, care s'ar putea însemna cu cuvintele: irosirea puterilor vii ale poporului românesc pentru crearea de forme de cultură goale și de prisos“. Aceasta în Ardeal ca și în România. Este însă o mare deosebire: la noi aceste forme sunt susținute de bună voie și prin contribuiri libere, pe când dincolo „au fost *impuse* poporului de căpășinile frizate la Paris“. În Transilvania mai intervine împrejurarea „până la un punct demnă de invidiat“, că „puterile vii ale nației erau deja angajate la o dezvoltare istorică și de stat streină“. „Absolutismul austriac a fost o adevărată școală de deprindere la muncă fizică și spirituală și supt acel regim sobru florile deșarte ale tinerei și neîncercatei Asociațiunii ar fi făcut loc altor flori, cari se producă simbuli de propășire“. Eminescu știa cum se va ridica negru stolul protestărilor contra lui și contra multora, cari judecau asemenea, pentru că a spus cu gând bun un adevăr despre „măreția palatului (pe atunci) de ghiață“ așezat pe umerile nenorocitei mulțimi și așteaptă — dela noi și din România — cuvântul celor neorientați: „Cine zice, că idolul trebuie zdrobit, vânzător este“.

Altcum stă lucrul cu „Societatea pentru fond de teatru“. Când s'a deschis discuția publică asupra ideii de a se înființa instituția aceasta, Eminescu a scris un substanțial articol „despre teatrul românesc și repertoriul lui“, care nici azi nu și-a pierdut actualitatea. Aici îmbrățișează cu căldură ideea frumoasă și folositoare a „creierii unui teatru național dincoace de Carpați“. După ce face o socoteală conștiențioasă a averii noastre proprii dramatice și constată, că avem puține piese bune, sprijinește ideea poetului ardelean Ion Lăpădatu: edarea unui almanach pe fiecare an, care să conție numai lucrări dramatice, se înțelege că bune. În chipul acesta vom izbuti să punem piedecă pe scena noastră „libertinagiului de spirit și de inimă, care înflorește într'o uriciune crasă și nespovedită pe toate celelalte teatre“. „Altfel — zice Eminescu — folosindu-ne de credulitatea mulțimii necompetente, am putea să deschidem un teatru azi, fără ca națiunea să contribuie ca atare un ban măcar, pentru că masa poporului aleargă cu banul cel din urmă chiar, pentru a vedea reprezentându-se înaintea sa necuviințe, pe care eu, să am putere, le-aș pune sub privegherea tribunalului corecțional“. Dar la ce n'am trage folos din pățania altora, la ce nu ne-am folosi de împrejurarea, că „simțul poporului nostru e încă vergin și necorupt de ve-

ninul farzelor și al operelor franceze și nemțești“ și să „dedăm publicul nostru, folosindu-ne de neesperiența lui, cu creațiunile geniilor *poterice*, cu simțeminte mari, nobile, frumoase, cu idei sănătoase și morale?“ Dramaturgii noștri să studieze cu seriozitate modelele mari ale străinătății, să ajungă ca „întrunind mărimă și frumuseță, curățenie și pietate adevărat creștină... să se ridice până la abstracțiunea cea mare și poterică a poporului. Pe popor în luptele sale, în simțirea sa, pe popor în puterea sa demonică și uriașă, în înțelepciunea sa, în sufletul său cel profund“ să ni-l arete pe scenă, cum a făcut Victor Hugo la Francezi. Cu aceste sfaturi Eminescu nu îndeamnă pe autorii noștri să imiteze, ci numai să aibă ca „măsurar“ operele străine, dar stărue cu tot dinadinsul în credința ca să avem un repertoriu național român, „care nu numai să placă, ci să și folosească, ba înainte de toate să folosească“.

„Al doilea moment în crearea teatrului național sunt actorii. Dacă repertoriul e sufletul unui teatru, actorii sunt corpul lui, sunt materia, în care se întrupează repertoriul“. Pentru creșterea și formarea lor, Românii ardeleni trebuie să facă jertfe bănești, dacă țin cu trup cu suflet la înființarea teatrului. Aici propune Eminescu crearea de stipendii pentru actori și actrițe, idee astăzi realizată în parte. Temându-se de abuzuri, la împărțirea stipendiilor, spune, că „în alegerea stipendiștilor procedura urmează din înșasă natura artei ca să fie alta, decât la conferirea stipendiilor pentru specialități“, și promite, că va desvoltă și procedura aceasta altădată, tot în coloanele foi ardelenesti „Familia“. Făgăduința nu s'a împlinit niciodată.

* * *

Așa a scris despre noi și despre ai noștri acel Mihail Eminescu, în mintea căruia s'au înfrățit — mai puternice decât la oricare bărbat al vremii sale — simțul realității cu dorul ferbinte de ideal. El nu s'a pierdut în clădirea palatelor de ghiață, nu și-a

„Împărțit gândirea pe sisteme numeroase,

„N'a pus haine de imagini pe cadavrul trist și gol“,

nici

„N'a cârpit cerul cu stele, n'a mânjit marea cu valuri“,

nimic din toate acestea, ci — în căldura inimii — creerul lui a rămas rece și și-a îndreptat „activitatea cu siguranță, să nimicească adevărata cauză a răului și să o stârpească cu statornicie de fier“. Pentru aceea s'a ocupat de lucruri, cari unora pot părea bagatele, dar cari în realitate au fost și sunt chestii vitale de ordin național, cultural și literar.

Rămâne acum să dăm acestor mărgăritare ale gândirii românești toată dragostea noastră înțelegătoare, toată stăruința unui studiu de care sunt vrednice și pe urma căreia va purcede — nestavilită și cu dor așteptată — acțiunea de mântuire.

Vom face-o!

Sibiiu, în 30 Octomvrie v. 1905.

CONTRIBUIRI PENTRU MUZEUL ISTORIC ȘI ETNO- GRAFIC AL ASOCIAȚIUNII.

Dela ultimul nostru raport despre contribuiri făcute pentru scopurile Muzeului au intrat următoarele contribuiri:

1. Dr. Ioan Mihu, avocat, proprietar, Vinerea	K 2000.—
2. Nicolae Popea, episcop, Caransebeș	200.—
3. „Hunedoara“, însoțire de anticip. și credit, Deva	200.—
4. Filaret Musta, arhimandrit, Caransebeș	100.—
5. „Aurora“, soc. de împrumut și păstrare, Năsăud	100.—
6. „Economia“, cassă de împrumut și păstrare, Cohalm	50.—
7. „Mielul“, cassă de împrumut și păstrare, Poiana	50.—
8. Vasilie Zehan, avocat, Dicio-Sân-Mărtin	50.—
9. Netti Zehan n. Popp, soție de avocat, Dicio-Sân-Mărtin	50.—
10. Elevele interne din Internatul „Asociațiunii“ drept venitul curat dela reprezentația teatrală din ziua de Anul-nou 1906	45•60
11. „Lipovana“, institut de credit, Lipova	40.—
12. „Bocșana“, institut de credit, Bocșa-montană	40.—
13. Mihail Bésán, notar public, Lugoș	30.—
14. „Riureana“, institut de credit, Capolnoc-Mănăstur	25.—
15. „Corvineana“, institut de credit, Hunedoara	20.—
16. „Armonia“, cassă de economii, Cincul-mare	20.—
17. Alexandru Lupu, colonel în pens., Viena	20.—
18. „Murășanul“, institut de credit, Maria-Radna	20.—
19. Victor Tordășianu, referent consistorial și domnișoara Eugenia Iovescu, profesoară, Sibiu	20.—
20. Eugenia Paraschiv n. Mihali, Sebeșul-săsesc	10.—
21. „Cordiana“, institut de credit, Fofeldea	10.—
22. „Bănățana“, institut de credit, Bucoveț	10.—
23. „Avrigeana“, institut de credit, Avrig	10.—
24. Simion Călușu, avocat, Dicio-Sân-Mărtin	5.—
25. Dionisie Stănuțu, <u>învățător</u> , Cincul-mare	5.—
26. Ioan Baștea, preot gr.-cat., Cincul-mare	4.—
27. Valeriu Popp, contabil, Cincul-mare	3.—
28. Laurențiu Pascu, protopop, Dicio-Sân-Mărtin	3.—
29. Ioan Pop, preot, Măluț	2.—
30. Dimitrie Buibaș, notar în pens., Bucoveț	1.—
31. Cornel Gherga, preot, Bucoveț	1.—

În total K 3145•69

AVIZ!

Deoarece Expozițiunea generală română din București se va inaugura în timp apropiat, subscrisul Delegat al Comisariatului General voiu expeda toate obiectele adunate în Ungaria pentru partea etnografică a Expozițiunii române în 11 Maiu st. n. dela Sibiu la București, spre a le așeză acolo în Pavilionul construit anume pentru edăpostirea lor.

Rog prin urmare toate acele corporațiuni și persoane cari doresc a participă ca Expozanți și nu au expediat până acum obiectele ce doresc a expune, să binevoiască a-mi trimite *obiectele de expus cel mult până la 10 Maiu n. a. c. la Sibiu*, spre a le putea transportă la București în vagonul închiriat pentru acest scop.

Pentru locul ce vor ocupă aceste obiecte în Pavilion nu este a se plăti nici o taxă.

Obiectele cari nu s'ar putea expeda până la această dată, sunt a se trimite la adresa dlui Comisar General Dr. C. I. Istrati deadreptul la București. Pentru asemenea expedițiuni însă toate cheltuelile de transport și vamă privesc exclusiv pe trimițători, și direcțiunea Pavilionului primește angajamentul de a expune obiectele întârziate numai încât va dispune de locul necesar.

Cu această ocaziune îmi iau voia a atrage atențiunea publicului român la împrejurarea, că Guvernul român a luat dispozițiuni, ca vizitatorii expozițiunii să poată intra în România în timpul dela 1/14 Maiu până la 1/14 Noemvrie a. c. fără pasaport. De asemenea și dl ministru ungar de interne, prin ordinațiunea sa Nr. 14736/1906, dorind a înleznî vizitarea Expozițiunii, a dispus ca vizitatorii acesteia să poată reîntră în Ungaria fără pasaport.

Ce privește călătoria cu preț redus pe căile ferate române, voiu îngrijă ca îndatăce locurile competente vor luă dispozițiuni în această privință, — acestea să se publice în organele presei române din țară.

Delegatul Comisariatului General:

Dr. C. Diaconovich.